

Forfatter: Aakjær, Jeppe

Titel: Freden, Tale 1916

Citation: Aakjær, Jeppe: "Freden, Tale 1916", i Aakjær, Jeppe: *Artikler og Taler. - 1919*, Gyldendal, 1918-19, s. 469. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-aakjaer04tom-shoot-workid59429/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Artikler og Taler. - 1919

Det er Nationalforfængeligheden, som har foranlediget den Kortslutning, som har stukket Europas Hus i Brand. Vi maa da arbejde hen til en stærkere *Inderliggjørelse* af Fædrelandsideén, med andre Ord, vi maa forandre vor *Fædrelandsfølelse* fra en Statsforømmelse til en *Hjemstavnsfølelse*. Det har forlængst de gjort, som dybest har følt Fædrelandsideén i sig, nemlig *de danske Digtere*. Gjen-nemlæs engang vore kjendteste Fædrelandssange, De vil øjeblikkelig skimte Digterens Hjemstavn i dem. Med *Hjemstavnsfølelsen* som det fuldgyldigste Udtryk for Nationalfølelsen er vi vendt tilbage til den Piet, „hvor vi har Rod, hvorfra vor Verden gaar“.

De nordiske Hjem er endnu heldigt bleven holdt udenfor den Kyklon, der har kastet tusindtal af andre europæiske Hjem ind i Fortvivlelse og Ruin. Maatte det lykkes os fremdeles at skjule vor lille Lærkerede, mens Ørne svæver!

Ja Krigens Forfærdelse er over os alle. Men naar Krigens Kyklon er trukket bort, naar dette Haglvejr af Bly og Jern er ovre, saa staar endda Hjemmet paa den grønne Toft, og det vil ta' den Mand til sig, som Krigens har skudt til Krøbling og la' ham sidde og støtte sin Ryg mod dets solbeskinnede Gavl. Ja, det er i Hjemmet, at Samfundene skal søge deres Fornyelse; det er der, vi skal begynde den *Hjærtets Kultur*, der skal dæmpe den *Hovmødsbrand* og de Rovinstinkter, som endnu ulmer i alt for mange Menneskesjæle.

FREDEN.

Foredrag i Thisted 1. Aug. 1916.

1. August 1914 er allerede Historie, ja den blodrødeste Verdenshistorie; dette Datum vil blive lært i vore Skoler, saalænge der er Mennesker paa denne Jord, thi det danner — som De ved — Indgangen til den forfærdeligste Katastrofe, der har hjemsøgt Menneskeslægten siden Historiens Begyndelse.

Jeg rejste den Dag med Toget til en af vore jyske Østkystbyer. Kupeerne var allerede tidligt fyldte med Ind-

kaldte; da vi naede Aarhus, var Trængselen uudholdelig; alt hvad der ikke havde med Militæret at gøre blev klemt op i en Krog paa Gangen. Folk der ventede paa Trøjen fyldte ikke blot 3. men ligesaa selvfølgelig 1. og 2. Klasses Kupeerne. Der sad de Mand ved Mand paa de polstrede Bænke, eller paa de slidte Træsæder, uden en Skjæmt, uden den ringeste Spøgetuldhed; hvad der er saa uhørt i en dansk Jærnbankupé, hvor megen Ungdom klumpes sammen; enkelte lod falde en kort Bemærkning til Sidsmanden, men paa en sær hviskende Maade, som rædde Fugle, der meddele sig til hinanden i Mørke. Men ellers sad de som oftest og stirrede, blikløst og tomt, som under Indflydelse af et Mareridt, og det samme Spørgsmaal stod at læse i alle de stivnede Ansigter: „Hvad gaar vi i Møde; hvor føres vi hen? Til Barakken eller til Slagterbænken?“ — Saadan maa Stemningen være ombord paa et Skib, der er løbet paa et undersøisk Skjær; man ved, at Skibet har faaet en frygtelig Læk; men kan det holdes flydende!

Det overfyldte Tog kørte op for stadig flere Stationer; nye oprivende Scener, hvor unge Hustruer, med Spædbarnet paa Armen tog Afsked med Manden; han vilde nødigt ha' Scener, her hvor saa mange saa paa ham; men dette var den frygteligste Prøvelse i hans Liv; han saa sin egen, sin Hustrus og Barns, sit Hjem eller Forretnings Ruin, som den uundgaelige Konsekvens af denne hovedkulds Indkaldelse, hvoraf han ikke forstod et Muk. Udenfor Togvinduerne stod Kornet i Høbe; færdigt til at kjøres ind. Men det fik nu for sig at vente; ellers ligner det ikke den danske Bonde at la' sin Høst i Stikken. Gud ved, at det ogsaa skete med tungt Sind; men en Skæbne var over ham og os alle; derfor maatte han nu ikke mere være der, hvor al hans Hjerter var, i Hjemmet, hos Hustruen, Høsten og Bedriften, men som en fredløs jages han ud af det alt sammen, med et Par Fedtlædersstøvler over Armen dræves han hen mod det ukjendte, ud af sit Hjem hyggelige Rammer, hvor han var en Konge paa sin Jord, hen mod sin Brigade, hvor han kun var et Numer, en Træl, en Slave.

Vi har alle taget om Halsen en Løkke, der bærer det smukke Navn *almindelig Værnepligt*; naar der hales i den Løkke, da maa vi komme eller kvæles. Hvilket forfærd-

ligt Ris har Samfundene bundet sig selv i denne Pligt! Det er Barbariets Navlestræng. Uden almindelig Værnepligt stod Verden nu ikke i Brand, uden dette græsselige Bud, der næsten er bleven *det ellevte Bud*, og søndertræder de ti andre, havde ingen Staa i Verden kunnet tvinge sin Hær op til den vanvittige Højde; takket være denne sataniske Lov, at hver voksen Mand skal være Soldat, maa han i 1—2—3 Aar *lege Røver i Bjærgene*, indtil han kan hele Røverhaandværket til Fuldkommenhed; dette gir man saa en Række smukke Navne, hvoraaf det almindeligste er *Fædrelandsforsvaret*.

Mine Tilhørere! Jeg gik forleden igjennem en jydsk Garnisonsby, hvor en Soldat gik foran mig paa Portovet. Paa én Gang bøjede han til Siden og løb hen og stillede sig op foran en Bagerhest, der stod for en Bredvogn, mens dens Styrer var inde i Butikken; han slog sine Arme om Dyrets Mule, klemte sin Kind ind imod dens haarde Kindben og lod Munden løbe paa en egen hæftig, indtrængende Maade. Paa hele hans Adfærd gjættede jeg, at det var en Mand fra Landet, én af dem som man i hundredevis har revet fra Arbejdet og Hjemmet, og som gaar rundt i deres nedtvungne Uvirksomhed med Øjne, der er syge af længsel efter Familien og den vante, naturlige Gjærning. Jeg tvivler ikke om, at den dyrevenlige Soldat har fortalt Hesten en lang Historie om sin haabløse Længsel efter de grønne Marker, efter sine Børn og sine egne Heste, der elskede ham og kjendte hans Stemme. Den Mand faar de ikke gjort til Militarist; dertil har hans Hjem altfor stærkt Tag i ham. Og naar vi nu i alle Lande forener vore Bønner om Fred, saa gjør vi det netop i Hjemmets Navn.

Militarismen, Krigen, er det tusindhøvede Uhyre, som vi fra Arilds Tid har kjælet frem i Folkene, indtil det nu æder os levende op; i Krigen ser vi personificeret Sagnenes *Lindorm* med den skjællede Krop, Uhyret, som fodres med Landenes Fedme, som tar Maden af vor Ske, før den naar vor egen Mund, som fordrer at mættes før Barnet i Vuggen, og som, naar den er mættet, undertiden æder Barnet, ja Vuggen med.

Nu rasar Uhyret i al sin Brynde. Men jeg vil ikke tale om denne meningsløse og onde Krig. Man holder ikke Foredrag om Elektriciteten, mens Lynet slaar ned til Højre og Venstre.

Kun saameget endnu: Der er før Krigen bleven sagt mange ubesindige Ord om „Tidens overhaandtagende Humanitet“ — skulde nu ikke alle kunne se, at intet er saa kostbart som *Inhumanitet*, som dette at gi' Menneskelighed og Broderfølelse en god Dag:

„Tidens overhaandtagende Humanitet!“; Herregud, som om vi kunde blive for menneskelige, for gode mod hinanden!

Den Moder, der paa Agebrættet trækker Shawiet hen for sit Barns Ansigt for at beskytte det mod den skarpe Vind — er hun ikke en Bærer af Humaniteten; den Soldat, som paa Slagmarken breder Kappen over sin saarede Kamerat, er han ikke en fuldgyldig Repræsentant for alle vore Bestræbelser efter at hjælpe og trøste, for at blidne de Saar og Savn, som Livet slaar de svage!

Humanisme, Humanitet — det er Ord, der kløver. Stik det Ord ud til den Mand, du ikke kjender, men gjerne vil lære at kjende — og du vil i et Nu kunne bestemme hans Karakter af den Maade, hvorpaa han reagerer mod det Ord.

Hver Tid har sine kløvende Ord; vor Tidsalder har faaet dette. Som en Verdensstandard er det Ord *Humanitet* bleven baaret gennem Folkene; ingen politisk Storm, ingen nok saa velrettet Kanon har kunnet strække den Standard i Støvet. Dens Bærere, de dristige og kjække Mænd, der løftede Humanitetens Standard højt i Lyset, jo, dem lykkedes det helt vel Angriberne at faa Ram paa; jeg har bare behov at pege rundt paa Fængslerne, paa Baalene, paa Skafotterne og Galgerne, hvor de lønnedes af Magthaverne, der brød Vejen for Humanismens Idé; men der var altid kjække Hænder nok til at gribe om Fanens Stang, før den faldt, og bære den frem til Sejr.

Det Ord *Humanitet* er gaaet uskadt gennem Beal og Brand. Tag det Ord ud af Sproget og Samfundslivet — og vi synker tilbage i Middelalder og Barbari. Over det Ord hvælver vi vore Videnskabstempler, vore Kliniker, vore Børnestiftelser, vore Hospitaler; det Ord er Syldstenen under vore Sanatorier, vore Sygehjem ved det blåa Hav. Med det Ord lyser man op i Fængslerne og Fattigkvartererne, under det Ord gaar Millioner i Kamp for Lys og Lykke og det daglige Brød. *Humanismen* — det var Guld-

traaden i Tolstoys Liv og Æventyr, i Bjørnsøns Digtning, i Victor Hugos flammende Samfunds-Romaner. Det er ogsaa Humanismen, som vi kalder paa her. I dens Navn er det, vi anraaber om Fred!

Og lad dem saa ringe for os, Klokkerne i de hvide Taarne. I to Aar hørte vi kun Ligklokkeklang — lad det nu være Fredsklokken, som lyder ud over den mishandlede Jord, og lad dens Lyd smelte sammen med Kornets Sang, Kornet paa Europas rige Vange, som nu for tredje Gang bereder sig til en Høst uden Høstere. Gid denne Lyd af Fredens Klokke maa trænge ned i Skyttegravene, trænge hjem i alle Lande til dem, der styrer Folkelagens Gang i disse frygtelige Tider.
